sociálních služeb k právním úkonům

1000 Kč. Částka, se kterou by mohla hospodařit, není velká. Kvalitní sociální služba jí při rozhodování a realizaci nákupů bude podporou a pomocí tak, aby byla eliminována nepřiměřená rizika. V případě, že to nebude dostačující, lze použít ustanovení § 38 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí právě k tomuto jednomu úkonu neschopnou – což je alternativa odpovídající výše zmíněnému bodu 3 testu proporcionality, která umožní nezasahovat do lidských práv slečny Jany více, než je nutné, a tím ji nedemotivuje v jejím konání, rozvoji a integraci.

A teď několik praktických rad, pokud se do boje za práva svých klientů pustíte:

1. Požadujte, aby byl klient přítomen soudnímu jednání a aby si sám mohl zvolit právního zástupce (samozřejmě mu při výběru pomůžete). Má na to právo – nenechte výběr na soudu!
2. Jako důkazy podporující vaše stanovisko předkládejte soudu co nejnovější výsledky psychologického, speciálně pedagogického vyšetření a individuální plán (i splněné cíle a průběh jejich plnění).
3. Požadujte u líčení výpověď klienta, jeho klíčového pracovníka, popř. manažera kvality služeb či jiného pracovníka z vedení organizace, který klienta zná a vysvětlí, proč byla žádost podána a v čem současný stav klienta omezuje (použijte výše uvedené argumenty).
4. Vysvětlete, jak jsou klienti připravováni na manipulaci s finančními prostředky: učí se, co je platidlo, pod dohledem asistenta mění peníze za věci, poznávají hodnotu peněz (např. za 100,- nelze pořídit auto apod.) a jdou si vše samozřejmě zkusit a vy je z povzdálí pozorujete – a to všechno několikrát opakujete.
5. Vysvětlete, jak jste zjistili, že už můžete podat návrh k soudu: sešel se multidisciplinární tým (soc. pracovnice, vedoucí pracovník, klíčový pracovník, opatrovník) a dle předem stanovených kritérií zhodnotil, zda klient zvládne manipulaci s finančními prostředky sám, do jaké výše a zda rizika mu při tom hrozící nejsou větší než pro běžného člověka.
6. Připravte se na neprofesionální vyjádření přizvaného znalce z oboru psychiatrie, který možná bude tvrdit, že smysluplně lze nakládat s finanční částkou pouze do té výše, do které umí klient počítat. Argumentujte poruchami učení a dyskalkulií, kterými trpí i lidé s VŠ vzděláním pracující ve vedoucích funkcích, že klientova diagnóza se nedá léčit, změnit. Hovořte o tom, že nedošlo ke změně diagnózy, ale nabídka aktivit způsobila aktivní prožívání běžných situací, získávání zkušeností a tím i rozvoj dovedností (běžný proces učení). Že si váš klient nespočítá, kolik mu mají vrátit – sama sociální služba mu pomůže situaci zvládnout buď nácvikem, nebo klient v počátcích dostane přesný obnos apod. Pokud nebude moci manipulaci s penězi zkoušet, nikdy se ji nenaučí, a pokud klientovi nehrozí riziko vyšší, než je normální pro běžného občana, nad danou situací nepřebíráme kontrolu (viz článek Mgr. Sobka „Práce s rizikem v sociálních službách“, Sociální služby březen/2009, str. 20-21).

Společnost QUIP připravuje projekt „25 statečných“, jehož výstupem bude mimo jiné materiál s doporučeními pro státní a regionální orgány a metodika postupu v těchto typech soudních řízeních. Tyto materiály vám jistě pomohou podobné situace řešit a soudní řízení vyhrát.

Na závěr bych ráda zdůraznila, že uživatelé sociální služeb jsou objektem sociálních služeb, ne jejich předmětem. V souladu se v současnosti propagovaným lidsko-právním přístupem k postižení, který směřuje k co největší samostatnosti, autonomii klienta, je zapotřebí maximálně respektovat odlišnosti jednotlivce a zajistit mu maximální svobodu o sobě rozhodovat – včetně možnosti dělat chyby, neboť chyby jsou významným zdrojem pro učení a sociální adaptaci.

Nejdůležitější změna, která se musí odehrát, je změna myšlení. Dokud budeme na člověka s postižením nahlížet jako na někoho, kdo o sobě rozhodovat nemůže a koho musíme za každou cenu chránit i před ním samotným – neboť my přece víme, co je pro něj nejlepší – nepřiznáváme mu postavení rovnocenné s naším a z naší společnosti jej vylučujeme.

Bc. Lenka Alešová
ředitelka, Barevné domky Hajnice

Pokud se rozhodneme jakkoli zasahovat do lidských a občanských práv, musí to být z důvodu nezbytné ochrany, která ale není zbytečně vysoká a zároveň ponechává uživateli služeb motivaci pro další rozvoj.

Pozn. redakce: ÚSP Hajnice – Barevné domky obdržel letos v únoru cenu MOSTY 2008 za dlouholeté úspěšné úsilí o navracení způsobilosti svých klientů k právním úkonům.

(Ne)omezování způsobilosti uživatelů

I lidé s mentálním postižením mají svá práva

Důraz na naplňování práv lidí s mentálním postižením přímo souvisí s transformací sociálních služeb a s moderními trendy v sociální práci. Klasický ústavní model, který se těšil největšímu rozkvětu v druhé polovině minulého století, problematiku práv obyvatel ústavů řešil pouze okrajově. Soustředil se spíš na léčebný a výchovný proces. Lékařský model chápal obyvatele ústavu jako pacienta, o jehož léčbě i dalším životě rozhoduje především lékař a zdravotnický personál. Výchovný model stavěl obyvatele ústavu do role svěřence, na kterého je nutno celoživotně působit prostřednictvím výchovných programů.

Oba dva modely stavěly člověka s mentálním postižením do pasivního postavení, kdy o něm rozhoduje někdo jiný – odborník lékařské nebo pedagogické profese. Navíc obyvatelé velkých ústavů museli své individuální potřeby podřizovat pravidlům kolektivního soužití a chodu instituce. Svůj vliv měla i skutečnost, že většina z nich byla zbavena způsobilosti k právním úkonům.

V moderně pojatých sociálních službách převládá model sociálního začlenění. Člověk s mentálním postižením není pasivním příjemcem péče. Stává se aktivním partnerem v procesu plánování a poskytování služby. Stěžejní je jeho přání, jeho potřeba. Důraz je kladen na začlenění do běžného života, na vytvoření životních podmínek, které jsou srovnatelné s životními podmínkami lidí bez postižení. Člověk s mentálním postižením je v rámci moderních sociálních služeb respektován jako občan a jako dospělá osoba. Právě dospělá osoba je nositelem všech základních lidských práv.

Mezi moderní typy sociálních služeb náleží ty, které nevytrhují člověka z jeho přirozeného prostředí. Jejich společným znakem je podpora samostatnosti, vlastních schopností a kompetencí uživatele služeb. Sociální služba musí uživateli umožňovat žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný. Lze shrnout, že v rámci moderních sociálních služeb je naplňování práv uživatelů jedním z hlavních ukazatelů kvalitní služby.

Mezi hlavní důvody omezování práv uživatelů sociálních služeb patří mimo jiné podceňování rozhodovacích a volních schopností. Lidé s mentálním postižením mají tyto dvě funkce do určité míry omezené. Ne však natolik, nakolik to jejich okolí často předpokládá. I lidé s mentálním postižením se dokáží v řadě situací správně rozhodnout. Podpořit vlastní rozhodnutí uživatelů je též jedním z úkolů poskytovatelů služeb.

Pokud neumožníme lidem s postižením nést odpovědnost za vlastní rozhodování s přiměřenou mírou rizika, nikdy jim nedovolíme být odpovědní a nést odpovědnost za svůj život. Popřeme tak jejich základní lidská práva daná Listinou základních práv a svobod. Dobrá sociální služba se vždy vyznačuje snahou vyvážit míru svobody uživatelů na straně jedné a míru přiměřeného rizika na straně druhé. Posilování práv a svobod uživatelů s sebou vždy nese určité riziko. Naším cílem není toto riziko odstranit, ale umět s ním pracovat. Každý člověk nese rizika, každý člověk dělá chyby. Z nich se následně učí a získává zkušenosti.

Pokud neumožníme lidem s postižením, aby dělali chyby a následně se z nich učili, opět jim neadekvátně zasáhneme do jejich lidských práv. Sociální služby mají prostřednictvím odborného týmu pracovat s rizikem každého uživatele. Tým musí být složen z lidí, kteří uživatele znají, jsou s ním v každodenním kontaktu: učitelé, speciální pedagogové apod.

Pokud se rozhodneme jakkoli zasahovat do lidských a občanských práv, musí to být z důvodu nezbytné ochrany, která ale není zbytečně vysoká a zároveň ponechává uživateli služeb motivaci pro další rozvoj. Ústavní soud ve věci IV. ÚS 412/04 judikoval, že omezení způsobilosti k právním úkonům je závažným zásahem do práv jednotlivce a musí být proto provedeno proporcionálně. Test proporcionality se přitom odvíjí ve třech krocích, které je nutno vztáhnout jak na zákon, tak na jeho aplikaci:

1. Je sledovaný cíl legitimní? Je sledován a prosazován cíl nezbytný ve svobodné demokratické společnosti?
2. Je dáno racionální spojení mezi cílem a prostředky vybranými k jeho prosazení?
3. Existují alternativní způsoby dosažení cíle, jejichž využití by učinilo zásah do základního práva méně intenzivní, popř. jej zcela vyloučilo?

Zkusme tyto informace použít v praxi: Máme osmnáctiletou slečnu, navštěvující praktickou školu a žijící v chráněném bydlení. Říkejme jí Jana. Námi pojmenovaný cíl daný návrhem na omezení způsobilosti k právním úkonům je legitimní, jelikož slečna Jana není prozatím schopna odpovědného rozhodování o vysokých finančních částkách – což vyplývá i ze znaleckého posudku. Otázkou zůstává rozsah omezení způsobilosti. Má být stanoven adekvátně, aby došlo k co nejšetrnějšímu zásahu do práv slečny Jany. Vzhledem k jejím schopnostem – dojíždět samostatně do poměrně vzdáleného města do školy, pobývat sama celý týden na internátě, realizovat jednoduché nákupy pro běžnou denní potřebu, být aktivním obyvatelem chráněného bydlení a realizovat zde samostatně činnosti

související s vedením domácnosti – je možné omezit její právní způsobilost pouze v otázce hospodaření s finančními prostředky. Aby náš zásah nebyl neadekvátní a neznemožnil slečně Janě realizovat některé z výše uvedených běžných denních aktivit, nehandicapoval ji více než její mentální postižení, navrhujeme omezit její způsobilost k právním úkonům v hospodaření s finančními prostředky přesahujícími částku

agentur a organizací (včetně institutu vzdělávání APSS) v posledních letech je způsoben právě vhodným podhoubím daným legislativou.
Objevují se desítky „lektorů", kteří nemají zkušenosti, neumějí přednášet, nemají praktické příklady, rady a mnohdy nemají ani vlastní zkušenosti s přednášeným tématem.

Blanka Trojanová: Dle zkušeností s lektorem nebo dle referencí od poskytovatelů, kteří mají s lektorem nebo vzdělávací institucí pozitivní zkušenosti.

Monika Šlahorková: V České republice vzniklo mnoho vzdělávacích agentur a institucí, nabízejících víceméně stejná témata zaměřená spíše na soft skills (tzv. měkké dovednosti – komunikace mezi lidmi, pozn. red.). Úroveň těchto institucí je různá a převažuje kvantita nad kvalitou. Zřejmý je spíše zájem na výdělku než na kvalitě vzdělávání. Vzdělávací agentury také někdy ve svých nabídkách postrádají konkrétní vizi. Proto z nabídky kurzů vybíráme především takové, o něž projeví zájem vedoucí jednotlivých našich zařízení, neboť přesně vědí, v čem se zaměstnanci potřebují zdokonalit. Většinou spolupracujeme s institucemi nebo agenturami, jež se už osvědčily a které se snaží vyjít vstříc našim potřebám.

Dagmar Vaňková: Zveřejníme a řídíme se dle zájmu pracovníků, zaměstnavatel vyhodnotí potřebnost a přínos pro organizaci.

Co byste navrhla změnit v této oblasti v připravované novele zákona?

Lenka Alešová: Vyřešit všechny ty zádrhely – souběh pracovních poměrů, zkušební doba, nástup v prosinci, vzdělávání lidí, kteří studují v oboru apod.
Navrhuji vůbec vypustit otázku vzdělávání ze zákona. Pokud chce poskytovatel zajistit kvalitní služby, potřebuje kvalitní pracovníky – je na něm, do jakého rozsahu je bude vzdělávat. Pokud nechce poskytovat kvalitní služby apod., najde způsob, jak toto ustanovení obejít.
Jediný efekt je, že státními prostředky se vysoce neefektivně krmí mnoho vzdělávacích agentur. Návrh – při udělování akreditace vzdělávacímu programu hodnotit i kvalitu. Mít externí odborníky pro danou oblast, kteří kvalitu prověří, a vyhneme se nekvalitě a zlatokopectví.

Blanka Trojanová: Snížit počty povinných hodin ročně na polovinu, ale ne je úplně zrušit. Zodpovědný poskytovatel ve svém vlastním zájmu a na základě povinnosti vyplývající ze ZP, dohlíží na vzdělávání všech zaměstnanců. MPSV doporučuji, aby nepovolovalo tolik akreditací na provoz vzdělávání. Trh je přesycen a není to vždy o kvalitě.

Monika Šlahorková: Hlavní bariéry povinnosti vzdělávání pracovníků v sociálních službách dle zákona č. 108/2006 Sb., jsou zejména ve finanční náročnosti akreditovaných seminářů a také z hlediska časového, vyžadujícího splnění podmínky proškolit každého zaměstnance 24 hodin ročně. Vzdělávání, které je určeno v takovém rozsahu zákonem, chápe mnoho lidí jako „nutné zlo", protože čas, který věnují povinnému školení, jim pak chybí na pracovištích u klientů. Žádná jiná profese snad nemá v tomto směru tak přísně nastavená kritéria, jako je tomu v sociálních službách. Další vzdělávání zaměstnanců by přitom mělo představovat cestu k rozvoji osobnosti člověka, cestu rozšiřování jeho kompetence, konkurenceschopnosti, cestu k postupu v jeho profesní dráze.

Dagmar Vaňková: Aby zodpovědnost za absolvování kurzu přešla ze zaměstnavatele na samotného zaměstnance, tak jako je tomu u zdravotních pracovníků. Často se mezi zaměstnanci objevuje názor „a co mi můžou udělat, když nepůjdu." Nebudu splňovat vzdělání. Samozřejmě víme o ZP a povinnosti účastnit se seminářů, máme to dále zakotveno ve vnitřních předpisech organizace, ale postoj zaměstnance by se v tomto ohledu změnil. Také je riziko, že vyškolíme zaměstnance a ten následně odchází do jiné organizace...

Ilustrační foto: archiv redakce

Dále minimálně 24 hodin školení povinně je dost!! To jsou 3 osmihodinové kurzy. (Kurz většinou trvá 5 – 6 hodin.)

Otázky pro sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách (anonymní odpovědi):

Považujete pro svou profesi povinné vzdělávání za prospěšné?
- Ano, záleží vždy na kvalitě vzdělávací akce.
- Zčásti ano, ale jsou i kurzy, které nám moc nedají a naopak.

Můžete uvést příklad kursu, který Vás nějak profesně obohatil?
- JUDr. Pavel Čánský – Tvorba standardů kvality č. 4 – 6.
- Šetrné úchopy, sexuální výchova lidí s MP, školení o zákoně o sociálních službách.

Považujete povinných 24 hodin ročně za moc, nebo málo?
- Pro sociální pracovníky je to přiměřené, pro pracovníky v sociálních službách přehnané.
- Moc.

Vzděláváte se sama/sám nad rámec těchto školení a jak?
- Ano vzdělávám, studuji VŠ se zaměřením na sociální práci a přesto musím povinných 24 hodin absolvovat.
- Ne, mám problém stíhat i takovýto počet hodin.

Myslíme, že další komentář není potřebný, ale že už přišel čas nastolit problém „rozpočtové odpovědnosti" i v oblasti vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků sociálních služeb. Uvítáme vaše podněty a zkušenosti pro článek do dalšího čísla.

Redakce
redakce@marcom-praha.cz